

Tarihselciliğin benim için asıl arızalı kısmının mutlak ahlaktan uzaklaştırması olduğunu yazmıştım Orada eğer dini ahlakı, tarihi bir çerçevede ele alacaksak, bugün için aralarında kebair günahların da bulunduğu bütün doğru ve yanlışları yeniden düşünmek gerekir demiştim. Verdiğim örnek de zina idi.

Bununla beraber asıl derdimin, ahlaktaki mutlak kuralların daayandığı delillerin nihai tasnifte insani olduğunu kabul etmek olduğunu itiraf etmem gerekir. Dini ahlakın cazibesi, insanın doğruyu ve yanlış kesinlikle bilmesinden ileri gelir, bunun faydası da doğru ve yanlış üzerinde manasız analizler yapmak yerine, asıl önemli olan fiil kısmına yöneltmesi. Dindarların pek çok ahlaki konuyu tartışmasız görmeleri ve *yobazlık* derecesinde sahip çıkmalarının hikmeti budur, oturup *bu seçeneklerden hangisi doğru?* diye uzun uzun düşünecek olursanız, hiçbirini uygulamaya mecaliniz kalmaz, çünkü ahlaki doğruların hiçbirisi o kadar da net değildir. Belki bunun için *ahlak felsefesiyle* meşgul olanlar, sair felsefelerle meşgul olanlara nazaran daha *gevşek* olduğu söylenir.

Şimdi benim burada yaptığının da ahlak felsefesi olduğunu gözönüne alarak, kendimi zemmetmem biraz manasız olacak ama üzerinde çok konuşulanan uygulanmamak gibi bir özelliği olabiliyor. Uygulama alışkanlıktır ve ahlak da alışkanlık hale gelip, otomatikleşince değer kazanır. İnsanın tabiatı haline gelmemiş bir ahlakın, onun için yük haline gelmesi ve mutluluk yerine mutsuzluk üretmesi doğal.

Tarihselcilik işte bu *otomatikleşmenin* karşısına, *bunlar zamanında böyleymiş ama bugün hala böyle olabilir mi?* diye bir soruyla geliyor. Hakikati bulmak adına geliyor, doğrunun ne olduğunu anlamak adına geliyor, zamanın ahlakının ne olduğunu keşfetmek adına geliyor ama bunu dinlerken, insanların ahlaki alışkanlıklarını terketmesi ihtimaliyle geliyor.

İşin zor kısmı da şu: Bu alışkanlıkların bir kısmının gerçekten değişmeye ihtiyacı var, mesela kadınlar konusundaki genel alışkanlıkların daha iyileşmesi veya kayırmacılığın, kabileciliğin, *herkes yapıyor* diye yapılan bir takım zararlı işlerin azalmasına ihtiyacımız var. Bununla beraber kaş yapayım derken göz çıkarmak da bir ihtimal.

Tarihselciliği bu sebeple vazih değil, zımni yürütmek gerek. Ancak bunu yapmak için gerekli *elitler arasında kalan bilgi* mekanizmaları artık yok. Eskiden de müftüler, bazı hükümlerin tarihi hükümler olduğunu biliyormuş, muhkem ayet bile olsa, bunun belli bir toplum yapısıyla ilgili olduğunu kabul ediyorlarmış ancak bunu açık açık söylemiyor da, araya oldukça fazla katman koyuyorlarmış. 20. yüzyıldan itibaren eline Kur'an-ı Kerim (mealî) alıp, *şu ayette şu geçiyor, bu ayette bu geçiyor* diye ahkam kesmek moda olduğu için bu mekanizmalar kırıldı. İnsanların bir yandan Kur'an-ı Mecid'in Allah'ın ezeli mutlak sözü olduğuna iman edip, bir yandan da içinde yazanları bir sürü metinbağı (context), esbab-ı nüzul, hadis ve sair şekillerde modifiye etmelerine dayanan mekanizmalar artık yok. Artık ya açıkça *bu kitapta yazanlar o kadar da mutlak değil* demek veya seleflerin yaptığı gibi *Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenden daha zalim kim olabilir* ayetini kullanıp insanların kafasına ayet atmak arasında tercih yapmak gerekiyor.

Bu bizi muhtemelen hadiste kertenkele deliğine girseler takip edeceğimizin söylendiği Yahudi ve Hristiyanlarla aynı yere çıkaracak. Yani metne bizden öncekilerin baktığı gibi bakamayacak, bütün kitabın *ayı işaret eden parmak* hükmünde olduğunu ve bizim de parmağa değil, aya bakmak durumunda olduğumuzu *hatırlayacağız*. Yüzyıllar içinde tedricen gelişmesi gereken bu bakış, bizden öncekilerin düz halkı Kur'an-ı Kerim'le doğrudan tanıştırmak yerine matbaayı yasak etmesi, mealine ilgi göstermemesi ve dini düşüncenin siyasi vechinden dolayı mutlakçılığı tercih etmesi gibi sebeplerle gecikti gecikti ve el'an Kur'an-ı Kerim selefilerin elindeki en önemli silaha dönüştü.

Şimdi birkaç nesilde, dini düşünceyi ne selefilerin eline bırakıp, ne anlamsızlaştıracak kadar zayıflatmak, hem de modern insanı doyurabilir hale getirmek gerek. *Nasıl?* diye soruyorum ve cevabını bulamıyorum.